

Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky
Odbor Parlamentný inštitút

Edícia: Prehľady
11/2024

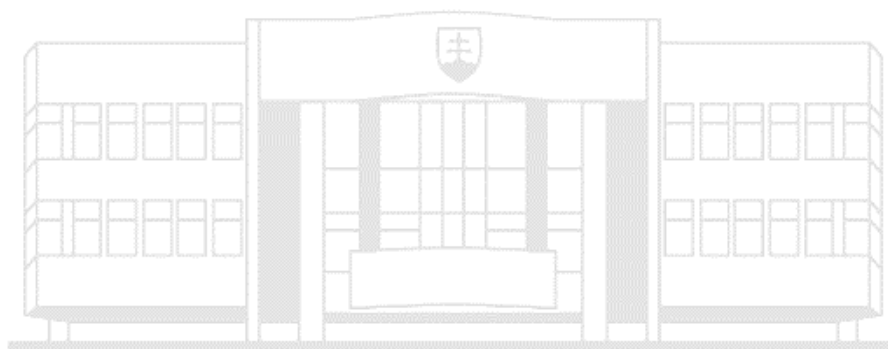
Boj proti šikane detí

Stručný prehľad opatrení
vo vybraných štátoch EÚ

Dominika Pazderová

Bratislava

jún 2024

Boj proti šikane detí

Stručný prehľad opatrení vo vybraných štátoch EÚ

Riešenia na pôde európskych inštitúcií

Základným materiálom na pôde Európskej únie je Stratégia EÚ v oblasti práv diet'at'a, ktorá sa zameriava na boj proti násiliu na det'och a zabezpečenie ochrany detí. Únia prijala v roku 2022 ako podporný nástroj stratégie na bezpečnejšie používanie internetu: Digitálne desaťročie pre deti a mládež: nová Európska stratégia pre lepší internet pre deti (BIK+).

Oddelenie vzdelávania Rady Európy založilo platformu LEMON (Learning Modules Online), ktorá ponúka praktické zdroje výučby a školenia pre odborníkov. Kurzy odrážajú prioritné oblasti vzdelávacieho programu Rady Európy a témy siahajú do oblastí: demokracia, šikana, mediálna gramotnosť.

Číslo 116 111 je osobitne vyhradené pre detské linky pomoci v EÚ.

Riešenia v Slovenskej republike

Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR odporúča školám a školským zariadeniam vypracovanie vlastných školských a triednych programov prevencie šikanovania v súlade so smernicou č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. V roku 2021, na základe Programového vyhlásenia vlády na roky 2022 – 2024, vznikol Akčný plán riešenia šikanovania na školách a v školských zariadeniach na roky 2022 – 2023.

Dokument Odborná činnosť prevencia rizikového správania – tabuľka č. 3 obsahuje súhrn vlastností a kompetencií, ktoré by mal žiak/študent v rámci správania zvládať. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v manuáli pre riaditeľov škôl opisuje prínosy dobre zloženého školského podporného tímu; je na riaditeľovi školy, ktoré zložky ho tvoria, s dôrazom na financovanie aj po ukončení grantovej schémy. Dôraz sa kladie tiež na siet'ovanie s inými inštitúciami. V rámci spolupráce sa predstavitelia spomínaných inštitúcií stretli 24. apríla 2024 pod záštitou ZMOS a Komiséra pre deti za okrúhlym stolom na pôde Kancelárie NR SR.

Akčný plán Banskobystrického samosprávneho kraja

Východiskový stav: * pandémie,

- * aktivity ohľadom prevencie sa vykonávajú formálne,
- * vzdelávanie pre odborníkov je nepraktické,
- * sieť odborníkov je preťažená, chýba promptná pomoc.

Na základe metodiky sprievodcu pre školské prostredie BBSK vykonalo:

- * rozšírenie nahlasovania šikany prostredníctvom anonymného online formulára,
- * prípravu osvetovej kampane na školách,
- * zavedenie stretávania sa školských podporných tímov (raz za dva mesiace) na zdieľanie dobrej praxe a vytvorenia štandardných postupov k možným situáciám,
- * pozdvihnutie informovanosti – nástenka, smernica.

Ministerstvo vnútra

Bola vytvorená Rada vlády SR pre prevenciu kriminality ako organizačná súčasť ministerstva.

Boli zriadené Informačné kancelárie pre obete trestných činov – prvých 6 v krajských mestách a ďalších 6 doplnených podľa potrieb.

Prezídium Policajného zboru vyčlenilo viac ako 2000 príslušníkov prvého kontaktu, ktorí sú pre školy k dispozícii pre prípady vyžadujúce komunikáciu školy a polície (napríklad pri podozrení z ohrozenia bezpečnosti školy, prejavoch násilia voči spolužiakom, alebo prejavoch radikalizácie a extrémizmu).

Viac informácií na minv.sk.

K problematike pozri tiež: Ministerstvo práce, soc. vecí a rodiny SR, Ústredie práce, soc. vecí a rodiny, Ministerstvo zdravotníctva SR (Rada pre duševné zdravie), Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, Splnomocnenec vlády pre rómske komunity, Komisárka pre deti so zdravotným postihnutím, Generálna prokuratúra, Verejný ochranca práv, Komisár pre deti, UNICEF Slovensko.

Riešenia v Dánskom kráľovstve

V roku 2023 bolo založené Centrum pre zdravie dieťaťa, ktoré spolupracuje s ministerstvom zdravotníctva na budovaní povedomia duševného zdravia. Ministerstvo poskytuje odborné materiály pre učiteľov na svojej webovej stránke, napríklad Poradenstvo: Prevencia násilia, hrozieb a ako sa s nimi vysporiadať.

Ďalším príkladom je program Fri For Mobberi, ktorý využíva metódu prevencie školského šikanovania prostredníctvom rozvoja psychosociálnych zručností u detí vo veku od 0 do 9 rokov. Program si osvojuje aj Francúzsko, ktoré postupne zavádza kurzy empatie.

Riešenia v Estónskej republike

Stratégia prevencie násilia v rokoch 2015 – 2020.

Hodnotenie nezávislou organizáciou prinieslo niekoľko záverov:

- Problém je, ak je program proti šikane vnímaný ako voliteľný a ako záťaž pre pedagógov. Dôležité je systémové výukové začlenenie a zodpovedné osoby.
- Čím silnejšia je sociálna norma proti šikanovaniu v škole vo všeobecnosti, tým je šikanovania menej.
- Dôležitým faktorom je vhodnosť programu a vyškolenia zamestnancov školy, väčšina programov prevencie šikanovania nebola postavená pre staršie ročníky škôl a najmä, učitelia sa k téme nevedeli postaviť tak, aby v tomto veku téma nevyznela ako nedôležitá až zbytočná.
- Učitelia nezvládajú pretavenie neformálnych aktivít do vyučovacieho procesu, pretože je to mimo ich komfortnej zóny.
- Šikanovanie sa deje stále viac skrytou formou, dôležitá je preto prevencia.

Ďalší reformný míľnik sa začal v roku 2021, v rámci dlhodobej Vzdelávacej stratégie na roky 2021 – 2035, s naviazaním na zákon o štátnom rozpočte s prioritizáciou školstva. Hlavná vízia bola každý rok podporená špecifickými cieľmi na kratšie obdobie, ktorá by prepájala všetky oblasti života, opatrení či stratégie vlády:

„Stratégia celoživotného vzdelávania 2020“,

„Plán rozvoja mládeže 2014 – 2020“,

„Plán rozvoja vzdelávania 2021 – 2035“

„Plán rozvoja mládeže 2021 – 2035“

„Estónsko 2035“.

Program Vzdelávanie a mládež (pozri bližšie Stratégiu štátneho rozpočtu na roky 2021 – 2024).

Zákon o základných a stredných školách sa venuje aj téme duševnej a fyzickej bezpečnosti, napríklad § 44 ods. (2) *postup pri predchádzaní situáciám ohrozujúcim duševnú alebo fyzickú bezpečnosť žiakov a zamestnancov školy, reakcia na tieto situácie, oznamovanie udalostí, riešenie udalostí a postup pri uplatňovaní opatrenia podľa odseku 7 tohto paragrafu ustanovuje vnútorný poriadok školy so súhlasom zriaďovateľ'a školy.*

Riešenia vo Fínskej republike

Zákon o sociálnej starostlivosti o študentov zdôrazňuje dôležitosť komunitnej a preventívnej práce v oblasti starostlivosti o žiakov a študentov. Cieľom tohto zákona je napr. predchádzať problémom na školách, ako aj podporovať bezpečnosť vzdelávacej komunity a študijného prostredia.

Sociálna starostlivosť o študentov je implementovaná a riadená ako jedna prevádzková jednotka a ako systematická multi-odborná spolupráca, prehl'ad legislatívnych opatrení poskytuje Pedagogická rada.

Novela zákonov o odbornom, základnom a strednom vzdelávaní v roku 2022 zvýšila oprávnenia riaditeľ'a školy – zmeny súviseli s akčným programom proti šikanovaniu, ktorý môže žiaka z procesu výuky vylúčiť'.

Zákon č. 164/2022 o zmene a doplnení zákona o odbornom vzdelávaní:

§ 80 Právo na bezpečné študijné prostredie

Každé obt'ažovanie, šikanovanie, diskrimináciu alebo násilie, ktoré sa vyskytli v prostredí vyučovania alebo na školskom výlete, je učiteľ' alebo riaditeľ' povinný nahlásiť' zákonnému zástupcovi žiaka, ktorý je z toho podozrivý a ktorého sa to týka.

§ 85 Disciplína

Účasť žiaka na vyučovaní možno odoprieť' najviac na tri pracovné dni, ak hrozí, že násilným alebo ohrozujúcim správaním žiaka utrpí bezpečnosť iného žiaka alebo osoby pracujúcej vo vzdelávacom zariadení ...

§ 90 Postup vo veci zrušenia a obnovenia práva na štúdium a v disciplinárnej veci

Národné centrum pre hodnotenie vzdelávania Karvi je zodpovedné za národné hodnotenie vzdelávania a vzdelávania v ranom detstve.

Rovnako spolupracuje ministerstvo s univerzitou, konkrétne financovaním programu KiVa, ktorý bol založený na univerzite v Turku a zapojených doň bolo viac ako 900 škôl. Ministerstvo školstva a kultúry poskytuje na svojom webovom sídle prehl'ad programov a stratégií, napríklad Akčný program na predchádzanie šikanovania, násilia a obt'ažovania.

Ministerstvo vypísalo grant na prevenciu mládežníckej kriminality a na opatrenia podporujúce rovnosti vo vzdelávaní a osobitný grant podpory práce s mládežou.

Riešenia vo Francúzskej republike

Zákon z 2. marca 2022 o boji proti šikanovaniu na školách dopĺňa školský zákon takto:

1° Hlava I Hlava I Kniha I sa dopĺňa článkom L. 111-6 takto:

„Žiadny žiak alebo študent nesmie znášať činy obt'azovania vyplývajúci z komentárov alebo správania, spáchaných v rámci vzdelávacieho zariadenia alebo v rámci školského alebo univerzitného života, ktorých cieľom alebo dôsledkom je podkopať ich dôstojnosť, zmeniť ich fyzické alebo duševné zdravie alebo zhoršiť ich podmienky učenia. Tieto skutočnosti môžu predstavovať trestný čin školského obt'azovania podľa § 222-33-2-3 Trestného zákona.

„Verejné a súkromné školy a vysoké školy, ako aj sieť univerzitných zariadení prijímajú vhodné opatrenia na boj proti obt'azovaniu v školských a univerzitných zariadeniach. Cieľom týchto opatrení je najmä predchádzať situáciám obt'azovania, podporovať ich odhalovanie vzdelávacou komunitou s cieľom poskytnúť rýchlu a koordinovanú reakciu a prípadne nasmerovať obeť, svedkov a páchatel'ov na vhodné služby a združenia, ktoré im poskytnú podporu. Informácie o rizikách spojených so šikanovaním na školách, najmä kyberšikanou, sú každoročne poskytované žiakom a rodičom žiakov.“

Trestný zákonník: Článok 222-33-2-3, platný od 4. marca 2022 (č. 2022-299 z 2. marca 2022) – čl. 11

Činy morálneho obt'azovania definované v prvých štyroch odsekoch článku 222-33-2-2 predstavujú školské obt'azovanie, ak sa ich dopustí na študentovi akákoľvek osoba, ktorá študuje alebo vykonáva profesionálnu činnosť v rámci školy.

Školské obt'azovanie sa trestá odňatím slobody na tri roky a pokutou 45 000 eur, ak spôsobí úplnú práceneschopnosť kratšiu alebo rovnajúcu sa ôsmim dňom alebo nespôsobí žiadnu práceneschopnosť.

Tresty sa zvyšujú na päť rokov odňatia slobody a peňažný trest vo výške 75 000 eur, ak tieto skutočnosti spôsobili úplnú práceneschopnosť nad osem dní.

Tresty sa zvyšujú na desať rokov odňatia slobody a pokutu vo výške 150 000 eur, keď skutočnosti viedli obeť k samovražde alebo pokusu o samovraždu.

Tento článok sa vzťahuje aj na prípady, ak páchanie skutočností uvedených v prvom odseku tohto článku pokračuje, aj keď páchatel' alebo obeť už neštuduje ani nepracuje v zariadení.

Politika prevencie vychádza z programu proti šikanovaniu pHARe, ktorý sa v roku 2023 spoliehal na sieť 400 akademických a rezortných referentov, ktorí riešia situácie šikany nahlásené riaditeľmi škôl a vďaka linkám 3020 a 3018 (kybernetické obt'azovanie).

Rozšírenie programu pHARe na stredné školy od začiatku školského roka 2023

Kedže program pHARe preukázal svoju účinnosť pri zvyšovaní povedomia a prevencie, od začiatku školského roka 2023 sa rozšíril aj na stredné školy.

Dosiahnutie cieľa 100% pokrytia škôl a vysokých škôl zaradených do programu pHARe

Systematizácia komunikácie na tiesňové čísla 3018 a 3020

Komunikácia na tiesňovú linku 3018 – národná horúca linka pre situácie kyberšikany a 3020 – číslo určené na vypočutie a podporu pre rodiny a obe – bude systematizovaná na začiatku každého školského roka v korešpondenčných knihách a iných digitálnych médiách.

Školenie všetkých zamestnancov v boji proti šikanovaniu v škole

V súlade s článkom 5 zákona z 3. marca 2022 musia byť všetci zamestnanci vyškolení v boji proti šikanovaniu na školách, počnúc systematickou odbornou prípravou začínajúcich učiteľ'ov. V tomto smere sa mobilizujú Národný inštitút výučby a vzdelávania (INSPE) a Akademické školy ďalšieho vzdelávania (EAFČ).

Prechádzanie násiliu najmä na prvom stupni

Niektoré situácie sa dajú vyriešiť iba oddelením šikanovaných študentov od šikanujúcich. Na rozdiel od stredoškolského vzdelávania, kde existujú disciplinárne konania, však nie je možné poslať žiaka základnej školy do inej školy bez súhlasu jeho rodičov. Preto sa v závislosti od závažnosti situácie zavedú dve ďalšie vzdelávacie reakcie (2. a 3. úroveň) s cieľom zabezpečiť ochranu študentov, ktorí sa stali obeťami:

- Prvá úroveň: o situáciu je postarané a vzdelávací tím je schopný situáciu vyriešiť. Študenti a rodičia dodržiavajú postupy; situácia je vyriešená.
- Druhá úroveň: napriek pokusu o zmier pretrváva situácia obt'azovania. V takom prípade pôjde na miesto zásahový tím oddelenia, aby pomohol vyriešiť situáciu. Do diskusie sa môžu zapojiť psychológovia z národného vzdelávacieho systému, ako aj zdravotnícky personál.
- Tretia úroveň: v prípade zlyhania vyššie uvedených opatrení: ak dieťa, ktoré je páchatel'om šikanovania, svojím úmyselným a opakovaným správaním predstavuje vážne ohrozenie bezpečnosti alebo zdravia ostatných žiakov, môže byť zaradené do inej školy bez potreby súhlasu zákonných zástupcov. Školský poriadok bude zmenený a doplnený tak, aby ustanovil toto opatrenie na zaistenie bezpečnosti a zdravia študentov. Zápis do novej školy musí podliehať súhlasu starostu príslušnej obce.

Riešenia v Írsku

Stredné školy môžu v prípade záujmu implementovať univerzitný program s názvom *Aktivácia sociálnej empatie*. Kurz trvá 12 týždňov v rozsahu 1 hodiny týždenne.

Program je štruktúrovaný podľa 4 kľúčových vzdelávacích princípov:

- **POROZUMENIE EMPATII:** Študenti sa učia, čo je empatia a prečo je dôležitá.
- **NÁCVIK EMPATIE:** Študenti si precvičujú a posilňujú svoje schopnosti empatie.
- **PREKONÁVANIE BARIÉR:** Študenti diskutujú o prekážkach empatie a identifikujú spôsoby, ako môžu tieto prekážky prekonať.
- **UVEDENIE EMPATIE DO AKCIE:** Študenti sa zúčastňujú na projekte sociálnej akcie podľa vlastného výberu.

Skúmanie programu sa realizovalo v 25 školách s pozitívnym hodnotením, zároveň je potrebný väčší prieskum aj prepracovanie programu.

V roku 2023 vyšiel v rámci ministerstva aj krátky kurz pre vyššie ročníky, ktorý sa venuje sociálnemu, personálnemu a zdravému rastu (Short Course Social, Personal & Health Education).

Riešenia v Poľskej republike

Článok 68 školského zákona zaväzuje riaditeľ'a školy reagovať na všetky prípady násilia. Riaditeľ školy sa stará o žiakov a prostredníctvom pro-zdravotných aktivít vytvára podmienky na harmonický psychofyzický rozvoj, plní úlohy súvisiace so zaistením bezpečnosti žiakov a učiteľ'ov na vyučovaní organizovanom školou alebo zariadením.

Pol'ský RESQL je inovatívny systém založený na výskume, ktorý podporuje školy pri riešení problémov rovesníckeho násilia. Vznikol v spolupráci so samotnou školskou komunitou: študenti, učitelia, riaditelia a rodičia. V rokoch 2019 – 2020 viedol tím psychológov a pedagógov z Univerzity sociálnych a humanitných vied vo Varšave lekcie o násilí rovesníkov, čo viedlo k vypracovaniu súboru lekcií o vzťahovom násilí, kyberšikane, reakciách na násilie a úlohe svedkov, riešení konfliktov a sociálno-morálnom myslení.

Systém umožňuje riaditeľom škôl monitorovať situáciu, podávať správy a analyzovať problémy a poskytnúť vhodné pedagogické rady.

Systém pozostáva z:

- Mobilnej aplikácie umožňujúcej študentom anonymne nahlasovať incidenty učiteľom.
- Materiálov o tom, ako reagovať v krízových situáciách a v rôznych scenároch násilia rovesníkov, ako pomôcť zamestnancom školy prijať vhodné rozhodnutia a kroky.
- Testovaných scenárov lekcií o problémoch súvisiacich s násilím.

Zdroje:

- Stratégia EÚ v oblasti práv dieťaťa. Dostupná online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DCo142>
- Digitálne desaťročie pre deti a mládež: nová európska stratégia pre lepší internet pre deti (BIK+). Dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DCo212>
- Council of Europe's Education Department online learning platform. Dostupné online: <https://www.coe.int/en/web/education/section-3-lemon>
- Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Dostupný online: <https://www.minedu.sk/data/files/8168.docx>
- Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. Dostupná online: <https://www.minedu.sk/prevencia-socialno-patologickych-javov/>
- Prevencia a riešenie šikanovania sprievodca pre školské prostredie. Dostupné online: <https://www.minedu.sk/data/att/d3d/24745.8cfceo.pdf>
- Informačné kancelárie pre obete trestných činov. Dostupné online: <https://www.minv.sk/?informacne-kancelarie-pre-obete-trestnych-cinov>
- Poradenstvo: Prevencia násilia, hrozieb a ako sa s nimi vysporiadať. Dostupné online v dánčine: <https://www.emu.dk/grundskole/undervisningsmiljoe/konflikter/vejledning-forebyg-og-haandter-vold-og-trusler-vejledning?b=t5-t286-t5456>
- Stratégia prevencii násilia v rokoch 2015 – 2020. Dostupná online v estónčine: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/vagivall_a_ennetamise_strateegia_aastateks_2015-2020.pdf
- Zákon o základných a stredných školách. Dostupný online v estónčine: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/522032022005/consolide/current>
- Zákon č. 164/2022 o zmene a doplnení zákona o odbornom vzdelávaní. Dostupný online vo fínčine: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220164>
- Zákon o sociálnej starostlivosti o študentov. Dostupný online vo fínčine: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>

Zdroje:

- Zákon z 3. marca 2022 o predchádzaníu obt'azovania na školách a starostlivosť o obeť a zlepšenie súdneho zaobchádzania s obt'azovaním na školách a univerzitách.
Dostupný online vo francúzštine: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045287658>
- Školský zákon. Dostupný online v poľštine: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-oswiatowe-i8558680>

Všetky iniciatívne materiály PI nájdete na:

<https://www.nrsr.sk/web/?sid=nrsr/kancelaria/pi/oa/materialy/pm>

pi@nrsr.sk

www.nrsr.sk

KANCELÁRIA NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY ODBOR PARLAMENTNÝ INŠTITÚT

jún 2024

Autorka: Mgr. Dominika Pazderová, odbor Parlamentný inštitút

Schválila: PhDr. Natália Petranská Rolková, PhD., riaditeľka odboru PI

Materiál slúži najmä pre poslancov NR SR a zamestnancov Kancelárie NR SR a nemôže v plnej miere nahrádzať právne alebo iné odborné poradenstvo v danej oblasti.

Údaje použité v materiáli sú aktuálne k dátumu jeho zverejnenia.
Zverejňovanie materiálu je možné iba so súhlasom odboru Parlamentný inštitút a autorov.

Materiál neprešiel jazykovou úpravou.